

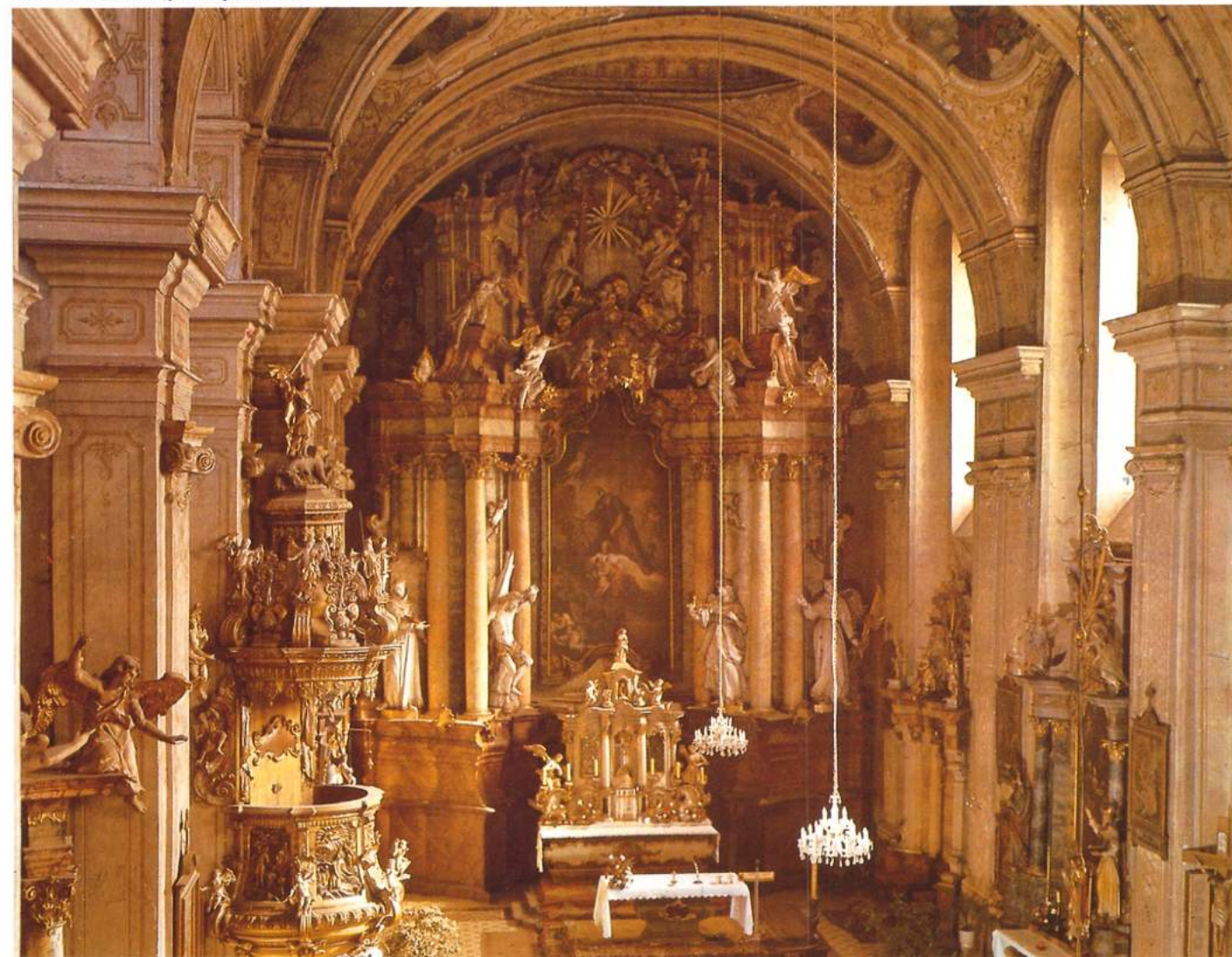

VIROVITICA, dvorac

Povezuje se sa slikarima hlebinske škole (I. Generalić, F. Mraz). Kao slikar djeluje četiri godine (1936–39), poslije toga se bavi političkim radom, zbog čega je uhićen 1943; umro je u logoru u Zemunu.

U početku crta pod utjecajem K. Hegedušića i »Zemlje«, potom radi akvarele, tempere na staklu i ulja. Sudjelovao je na Prvoj izložbi hrvatskih seljaka slikara u Zagrebu 1936. i surađivao u Zborniku hrvatskih seljaka 1938. Viriusovi su rani crteži opisnih značajki i mjestimice nespretne modelacije (*Mesnica na selu*, 1936; *Prosjak*, 1937). Razmjerno brzo nadilazi amatersku razinu; ovladavši perspektivom i kompozicijom teži prema

VIROVITICA, unutrašnjost franjevačke crkve

ekspresivnosti oblika. Rad na zemlji i život seoske sirotinje osnovna je Viriusova tematska preokupacija, a kritički realizam njegova bitna stilsko značajka (*Kosci*, 1937; *Žetva*, 1938; *Nadničar*, 1939). Njegova moć zapažanja neprestano se razvija, a kulminira u figuralnim prizorima u kojima se sjedinjuju crtački i slikarski postupci (*Mjenjačnica brašna*, 1937; *Svatovi*, 1938; *Lončar u selu*, 1939). Na likovima se zamjećuju portretne crte, a dramatika događanja pojačana je odmjerenim kromatskim naglascima (*Svađa za među*, 1937). Boje su mu često guste i tamne, oživljene diskretnim lirskim pojedinostima (*Podravka*, 1939). Premda tematski određeno zavičajnim podravskim motivima, Viriusovo se slikarstvo uzdignulo svojim porukama do univerzalnoga egzistencijskoga i povijesnog značenja. — Samostalne su mu izložbe priredene u Zagrebu (1950, 1963, 1979, 1989), Zemunu (1959 — crteži), Koprivnici (1970) i Hlebinama (1989). Znanstveni simpozij o djelu M. Viriusa održan je u Zagrebu 1989.

LIT.: M. Veža, Seljaci slikari, Književni glas, 1936, 3. — M. Bašičević, Mirko Virius (katalog), Zagreb 1950. — M. Gvozdanović, Mirko Virius — crteži (katalog), Zemun 1959. — O. Bihalji-Merin, Umetnost naivnih u Jugoslaviji, Beograd 1963. — G. Gamulin, Prema teoriji naivne umjetnosti, Kolo, 1965, 5. — M. Meštrović, Virius, u knjizi: Od pojedinačnog općem, Zagreb 1967. — B. Kelemen, Naivno slikarstvo Jugoslavije, Zagreb 1969. — V. Maleković, Hrvatska izvorna umjetnost, Zagreb 1973. — J. Depolo, Mirko Virius (katalog), Zagreb 1979. — G. Gamulin, Hrvatsko slikarstvo XX. stoljeća, I, Zagreb 1987. — M. Špoljar, Mirko Virius, Koprivnica 1989. — Ž. Sa.

VIJRJE, selo SZ od Đurđevca. Nekada se zvalo *Prodavić* kao i nestali kaštel u njemu. U mjestu i okolici nalazi iz neolitika, brončanoga i latenskoga doba, te keltski i rim. novac. — Župna crkva Sv. Martina (1832–33) sa široko zasnovanim gl. pročeljem ima bočno smješten stariji toranj s kapom baroknih oblika (1854) i križem (1727). U crkvi se čuva pet baroknih oltara (gl. iz 1742), propovjedaonica (1844), orgulje (M. Heferer, 1916), slika »Sv. Sebastijan« (1713). Od crk. srebrnih predmeta ističu se dva barokna križa, tri kaleža, moćnik Sv. Križa i neogotička monstranca (1880). — U parku se nalaze pil Sv. Trojstva (1760), spomenik F.

Rusanu s reljefom (1886) te kip Fatimske Gospe i raspelo, oba djelo I. Kerdića (1946). — Uz put za Molve je poklonac s kipom Pietà (1760), što ga je podignuo N. Vrabčević. — Na groblju u kapeli Sv. Jakova, koju je gradió D. Kraft (1845), tri su oltara (1733) s kanonskim pločama i svijećnjacima te slikom Sv. Franje Ksaverskoga (1754).

LIT.: P. Cvekan, *Virje*, Virje 1976.

A. Ht.

VIROVITICA, grad u Podravini. Na njegovu su mjestu nađeni predmeti iz neolitika, groblje sa žarama, ant. grob iz IV. st., a naselje se razvilo uz rim. cestu. God. 1243. dobilo je od hercega Kolomana slobostine, koje je 1248. potvrdila kraljica Marija. Tu se od 1280. spominje franjevački, a od 1290. dominikanski samostan. — Srednjovj. burg opkoljen vodom bio je u rukama I. Banffyja od Donje Lendave. Turci su ga držali 1552—1684. Na mjestu porušenoga burga podignuo je grof A. Pejačević veliki kasno-barokno-klasicistički dvorac (graditelj N. Roth 1800—04), i danas okružen opkopom i parkom. Naselje je još sred. XVIII. st. imalo drvene kuće (neke, iz sred. XIX. st., još i danas postoje). Među pretežno prizemnim zgradama ističu se palača Pejačević (katnica s arkadama i sa željeznim kapcima), kuća Besz (1758) i franjevački samostan (u osnovi zatvoren četverokut, 1726—51).

Samostanska župna crkva Sv. Roka (1746—52) jednobrodna je prostrana građevina s četverokutnim svetištem i bočno smještenim zvonikom uz gl. pročelje (1754). Dao ju je podignuti L. Patačić. Crkva pripada najistaknutijim baroknim cjelinama u Hrvatskoj. Ima 9 oltara, slike, kipove, figuralno bogato ukrašenu propovjedaonicu (1755—59). Golemi gl. oltar djelo je T. Švaba (1767—69); na njemu su kipovi mariborskoga kipara J. Holzingera i slika J. Göblera iz Graza (1769). Bogati namještaj nastao je većim dijelom u samome samostanu u kojemu je djelovalo mnogo braće različitih struka (slikari, pozlatari, kipari, stolari). Sliku »Smrt Sv. Josipa« slikao je G. Lochenbaur (1777), sakristijski ormar je izradio T. Švab (1771). Na velikim crkv. rezbarenim vratima radili su J. Fesenmayr, F. Sedlmayr i S. Wagner (1759). U samostanu se čuva velika zbirka slika i kipova iz XVIII. i XIX. st., vrijedna knjižnica i predmeti stare franjevačke

ljeekarne. Iz XVIII. st. su tri pokaznice, relikvijari (Sv. Križa iz 1748), kaleži (1767, 1780), kadionice i lađice (1740, 1841), kandilo, pladanj s ampulama (1782) te rokoko pacifikal. — Gradski muzej (osn. 1953; smješten u dvorcu) ima arheol., etnograf. i kulturnopovijesnu zbirku te galeriju slika. Zbirka djela suvremenih umjetnika, koju je muzeju poklonio književnik B. Glumac, otvorena je za javnost 1982.

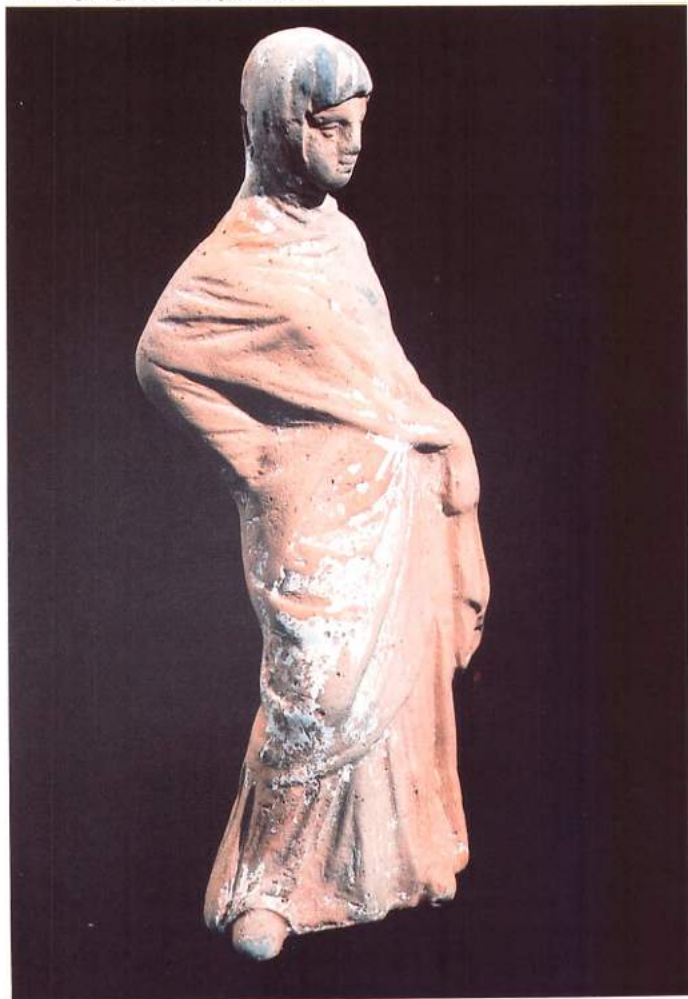
LIT.: G. Szabo, SG. — A. Horvat, O urbanističkoj jezgri Virovitice, *Bulletin JAZU*, 1958, 3. — Ista, O djelima Josipa Holzingera u Virovitici, *ibid.*, 1959, 2. — Umjetnost XVIII. stoljeća u Slavoniji (katalog), Osijek 1971. — V. Radauš, Spomenici Slavonije iz razdoblja XVI—XIX. stoljeća, Zagreb 1975. — P. Cvekan, Virovitica i franjevci, Virovitica 1977. — Horvat—Matejčić—Prijatelj, Barok.

A. Ht.

VIS, naselje na istoimenome otoku. Otok je naseljen od prapovijesti; u špiljama kraj Komiže i Okučne zabilježeni su nalazi počevši od neolitičkoga doba, a na vrhovima su brežuljaka uočena naselja (gradine) i grobovi pod kamenim gomilama iz brončanoga i željeznoga doba. Smatra se (na temelju pisanja povjesničara Diodora) da je sirakuški tiranin Dionizije Stariji na samome poč. ← IV. st. u dnu Viške uvale utemeljio grčki polis. Ant. pisani izvori spominju na Visu grč. grad, ali tek od druge pol. ← IV. st. (Pseudo-Skilak), a Pseudo-Skimno (oko ← 110) spominje da je Issa sirakuška naseobina. Issa (Vis) je samostalan grad-država od sred. ← IV. do sred. ← I. st., kada potpada pod rim. vlast. U doba samostalnosti kuje brončani novac s različitim prikazima. Na novcima, jednome natpisu te u ant. pisanim izvorima očuvani su podaci o herosu otoka — Joniju. Issa je bila najjača grčka kolonija na Jadranu; sama je osnivala svoje kolonije. O kolonijama Tragurionu (Trogir) i Epetionu (Stobreč) postoje pov. i arheol. dokumenti, dok o Lumbardi na Korčuli svjedoči poznati natpis (psefizma) o osnutku naselja.

Ruševine grada opasana zidinama (veličine oko 10 ha) nalaze se na juž. padini *Gradine*; gradske su zidine od velikih kamenih blokova. Sa Z i I strane nalaze se nekropole (*Martvilo* i *Vlaška njiva*) s kontinuitetom pokapanja od helenističkoga do kasnoant. razdoblja. Uokolo poluotoka Prirova u moru se naziru ostaci grč. luke, a na poluotoku ostaci rim. kazališta (nad njim je poslije izgrađen franjevački samostan) i vodospreme s podom od

VIS, tanagra figurica s nekropole Martvilo

VIS, torzo imperatora, III. st. Zagreb Arheološki muzej

